

C.S.C.A.S.

FISA DE MONUMENT

Indice:

DIRECTIA MONUMENTELOR
ISTORICE

Data:

1. Denumirea: Catedrala Romano-Catolică din Alba Iulia
2. Localitatea: Alba Iulia
3. Adresa: str.K.Marx
4. Comuna -
5. Raionul : Alba
6. Regiunea Hunedoara
7. Schita de itinerar:
8. Ansamblul din care face parte: Cetatea Alba Iulia
9. Amplasarea în ansamblu: Asezată în partea sud-est a cetății
10. Beneficiar
Episcopia Romano Catolică
a Transilvaniei
11. Folosinta actuala:
Episcopia Romano-Catolică a
Transilvaniei.
12. Data construcției
13. Ctitori: Petru al III
-lea, episcop, sf. sec. XIII și
inceputul sec. XIV.

14. Istoric

Pe locul bisericii actuale, în timpul lucrărilor de restaurare din 1905-1914, s-au descoperit fundațiile unei alte biserici mai mici de formă bazilicală și un haptisterine pe plan rotund. Aceasta biserică datează din sec. al XI-lea. Singurele documente referitoare la construcția bisericii sînt din anii 1827 și 1211. Primul este contractul între episcopul Petru și mesterul Johannes (Franta) primit la terminarea construcției în piatră a bisericii și al doilea referitor la terminarea scoperișului din lemn a bisericii. În 1512 s-a adăugat pe aripa de nord o cazeta în stil renaștere numită caplo Szozynus. Biserica a fost detinută de Ep. Rom. Cat. pînă în sec. al XVI-lea, cînd a trecut în posesia reformatorilor (calvinii) pînă în sec. al XVII-lea. După anexarea Transilvaniei la Austria, catolicii sînt repuși din nou în drepturi și la începutul sec. al XVIII-lea primesc biserica împreună cu o parte din moșiile avute.

---

15. Meșteri autori:

Sint cunoscuti următorii meșteri: Johanes din Saint Die, Franta, meșter pictor 1287, Syfrid din Cricău, Iacob din Alba Iulia, Herbard din Girbova și Neme din Cîlnic, meșteri lemneri 1291.

---

15. Inscriptii:

Sub cornișe pe caplo Sazognus:

" (MICH) AELI PATRONO JOHANNES LAZOYNUS PRO SUA ET BENE MERENTIAM SALUTE AEDEM HANC VESTIBULAREM A FUND(AMENTE) AERE SOU ERICEN(DO) DI CAND(O) Q, (UE) CURAVIT MDXII"

17. Descrierea monumentului(relevu)

Biserica construită în stil romanic cu elemente de stil gotic, se compune dintr-o bazilică cu trei nave, (una centrală mai înaltă și 2 laterale mai joase) un transept, trei abside, una centrală și două laterale mai mici, turn pe careu dispărut azi, și două turnuri în vest.

18. Forme originala și fazele succesive de transformări:

După cercetările profesorului V. Vatesianu, construcția bisericii s-a făcut în 6 faze mari, respectându-se în general planul inițial de bazilică romanică cu trei nave transept și trei abside.

Prima fază cca. 1247-1256, începutul lucrărilor, se execută transeptul cu cele trei abside, siglele navei laterale. Faza a 2-a cca. 1259-1262, se încerca o lărgire a bisericii prin prelungirea cu 2 travee a peretilor transeptului, pentru a transforma biserica într-o bazilică cu 5 nave. Faza a treia între 1272/1277. Se execută peretele navei laterale nordice și se revine la planul inițial. Se construiește turnul din nord-vest.

Faza a patra între 1278-1287. Se execută ultimii doi stâlpi din navea laterală sudică.

Faza a cincea: între 1287-1291. Se execută turnul sud-vestic.

Faza a șasea: între 1320-1356. Se prelungeste cu încă trei travee absida principală în stil gotic.

19. Sistemul constructiv și materialele întrebuințate (tehnica folosită):

Construcția este executată din piatră cioplită, provenită după părerea noastră de la castru și construcțiile romane în Alba Iulia, poate în cea mai mare parte.

Blocurile au fost cioplite la fața locului și așezate în zid cu grijă. Nu avem dovezi că s-a folosit și mortar.

În turnul nord-vestic se observă în zidărie găurile birnelor de stejar ce au fost puse pentru consolidarea zidăriei crude. Nu este exclus ca această tehnică specific romanică, să se fi folosit la construcția întregii biserici. Pe latura de nord a turnului nord-vestic, în altar fundația altarului și după alături laterala sudică se văd urme de morminte romane încastrate în zid. Bolțile sunt construite din piatră, nervurile din piatră cioplită iar umplutura din piatră brută și cărămidă.

2 o. Pictura:

După rămășițele de pictură din absidele laterale, putem concluda că biserica a fost pictată cel puțin absidele și o parte din pereții transeptului. În absida laterală nordică s-au scos la iveală trei straturi de pictură. Ultimul strat din care s-au păstrat doar două figuri de sfinți datează din prima jumătate a sec. al XVI-lea, în stilul renașterii. Se remarcă în special figura în mantie purpurie.

În absida laterală sudică s-a păstrat o mică porțiune pictată cu figuri geometrice, se pare din faza a doua.

21. Sculptura: La interior pe pereții laterali ai ^sqbidei principale s-au incastreat două basoreliefuri reprezentând pe Sf. Mihail încin-gind balaurul. De asemenea pe latura de sud se află incastreat timpanul ~~vrechii~~ vrechii bisericii sec. Xi, reprezentând pe "Maistos Domini". În exterior portalul romanic de latura de sud cu timpanul, porta-lul din vest în stil gotic, figurile grotești din exteriorul oboidei laterale sudice și figurile din exteriorul oboidei laterale nordice basoreliefurile de pe latura nordică a transeptului și sculpturile din capela Săzagnus, două portrete exterioare pe laturile de nord și sud și portalul interior, precum și celelate basoreliefuri din fatada de nord.

22. Inventar mobil: Sarcofagele familiei Huniazilor, Ladislau Corvin, Ioan Corvin, Iohanes VViles, asezate în nava laterala sudică. Sarco-fagele familiei Zapolya: Ioan Sigismund Zapolya și mama sa Issa-bela. Trei pietre de mormint asezate pe latura de nord, după cape-la Săzagnus. Altarele în stil baroc din marmură. Epitafele închinete lui Morando Visconti, Brili și diploma Mariei Terezia. Altarul principal și băncile canonicilor din ^sqbida principala precum și banca de lemn fostă a consisteraului Calvin din anul 16. Piatra de mormint a principelui Gh. Racokzi I. și vreo sută de pise repre-zentând resturi ce se află în coridorul catedralei.

23. Starea actuala.

Starea actuala in genere bună. Turnul nord-vestic crăpat.

---

24. Propuneri de studii:

Sint necesare săpături arheologice pentru precizarea vechii biserici precum și a stratografiei necesara datării mai exacte a fazelor de construcție. Necesara o lucrare de popularizare în limba română și-n limbi străine pentru turiștii străini.

---

25. Propuneri de restaurare:

Sint necesare lucrări de restaurare la turnul nord vestic, paramentului exterior și readucerea pavimentului interior la nivelul original.

26. Observații:

Ar fi necesar să se organizeze în interiorul bisericii, mai ales la intrare, un lepidar din piesele vechi incluse în turnul nord-vestic, pentru a putea fi vizitat.

27. Izvoare:

---

28. Material grafic:

---

29. Fotografii:

---

30. Bibliografie:

- V. Vetasian, Istoria artei feudale în Țările Române
Buc. 1951 (vezi toată bibliografia citată la subsol)
- G. Entz, So cathedrale de Gyulafehérvár (Alba Iulia)
in Acta Historiae Artium, V 1-2 - 1958.
- Documente C. XIII, vol. II, nr. 329
- Documente C. XIII " " nr. 407
- Rogeri Carmen Miserabile, B-pesta 1935.
- Giovanendrea Gramo, Campendia de la Transilvania,
în Apulum II, 1946.

31. Cine a completat fișa:

Numele: Gh. Anghel

Funcția: muzeograf principal
Alba Iulia

